

POGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
DOTYCZĄCY
RENOWACJI ŚCIAN WEWNĘTRZNYCH WIEŻY TARGOWEJ W STRZEGOMIU

Opracował:
konserwator dzieł sztuki
mgr Bogdan Czesak
nr dyplomu: 8308

1. KARTA IDENTYFIKACYJNA ZABYTKU I DOKUMENTACJI KONSERWATORSKIEJ

1.1. DANE PRZED KONSERWACJĄ

1. RODZAJ: Wieża
2. CZAS I MIEJSCE POWSTANIA: XV, rozbudowana w XVI w
3. MATERIAŁ/TECHNIKA: kamień, cegła, detal architektoniczny – piaskowiec
4. SYGNATURA: 1533
5. WYMIARY grubość muru w przyziemiu 120 cm wraz z wysokością wymiar muru maleje do około 60- 70 cm. Wysokość wieży 26 m
6. NR REJESTRU ZABYTKÓW: wpis do rejestru zabytków A/4739/940 z dnia 08.09.1961 r.,
7. LOKALIZACJA: Rynek, dz. Nr 1376, obręb Śródmieście Nr 3, 58-150 Strzegom
8. WŁAŚCICIEL/ UŻYTKOWNIK: Gmina Miasta Strzegom
9. INWESTOR: Gmina Miasta Strzegom
10. WCZEŚNIEJSZE KONSERWACJE: tak
11. WCZEŚNIEJSZE DOKUMENTACJE: brak

1.2 DANE PROGRAMU PRAC KONSERWATORSKICH

1. Liczba stron: 21
2. Liczba fotografii: 12
3. Autor: mgr Bogdan Czesak
4. Autor fotografii: Bogdan Czesak
5. Data i miejsce wykonania: 2024, Świdnica

2. ZAGADNIENIA HISTORYCZNE

Układ urbanistyczny Strzegomia ma korzenie średniowieczne. Miasto zostało założone przed 1242 rokiem w pobliżu istniejących osad, takich jak gród na Bazaltowej Górze, częściowo je integrując. W rezultacie jego zewnętrzny obwód miał nieregularny, owalny kształt, a rynek znajdował się w południowo-wschodniej części, prawdopodobnie na miejscu wcześniejszego placu targowego. Przed założeniem miasta istniała osada zwana Stary Strzegom, zlokalizowana w okolicach dzisiejszej ul. Szarych Szeregów, gdzie znajdowały się kościoły św. Piotra, św. Piotra i Pawła oraz dwór joannitów ze spichlerzem.

Założenie miasta wiązało się z wytyczeniem regularnej siatki ulic i prostokątnych parceli pod zabudowę, co stanowiło fundament obecnego układu urbanistycznego, otoczonego murem obronnym pod koniec XIII wieku. Wytyczono nowe ulice prowadzące do miejskich bram. W XIV i XV wieku powstały liczne budynki handlowe, użyteczności publicznej oraz świątynie, takie jak wieża targowa, ratusz, synagoga i sukiennice, a także drugi pierścień murów obronnych.

Kolejnym etapem w rozwoju układu przestrzennego było powstanie przedmieść (Jaworskie, Grabińskie, Stary Strzegom) pod koniec XVIII wieku i ich włączenie do miasta. Proces ten obejmował również stopniową defortyfikację miasta około 1823 roku oraz przekształcenie murów w planty miejskie. Wzrost przemysłu i techniki w połowie XIX wieku, zwłaszcza na północnym wschodzie miasta, przyczynił się do powstania fabryk, takich jak fabryka szczotek, słodownia, zakłady maszynowe oraz rozwój sieci kolejowej. Z tym rozwojem związana była budowa zabudowy czynszowej, nowych osiedli mieszkaniowych oraz eklektycznej architektury w centrum miasta. W wyniku tych procesów, w okresie międzywojennym, Strzegom stał się miastem z historycznym centrum w kształcie owalnicy, uformowanym między XIII a XVI wiekiem, oraz rozległymi przedmieściami z zabudową mieszkalną i przemysłową powstałą w XVIII i XIX wieku.

3. OPIS, ANALIZA FORMY, FUNKCJI I TREŚCI

Pierwsze wzmianki o wieży targowej pochodzą z 1433 roku, zapisane w starej Księdze Miejskiej. W 1533 roku została ona przebudowana, osiągając wysokość 26,2 metra. W czasie tej przebudowy taras obudowano balustradą z piaskowca, ozdobioną płaskorzeźbionymi renesansowymi maskami satyrów. Na południowej stronie

umieszczono skrócony herb Strzegomia ze skrzyżowanymi kluczem i mieczem, trzymany przez meluzyny. Kartusz herbowy zawiera datę 1612 oraz małe postaci dwóch muzykantów po bokach. Pierwotna część wieży, sięgająca około 16 metrów, została zbudowana z łamanego kamienia granitu i bazaltu na zaprawie wapienno-piaskowej. W 1533 roku dobudowano wyższą część z cegły gotyckiej i łamanego kamienia. Parter wieży, o sklepieniu ostrego łuku, zachował swój średniowieczny charakter, a pozostała część wieży była podzielona na 10 pięter. Konstrukcja wieży była drewniana, z dębowymi belkami jako elementami nośnymi. W 1812 roku, na zlecenie burmistrza, odnowiono hełm wieży. Prace te wykonał Karol Hain z Jeleniej Góry za 175 talarów. Wieża była remontowana również w latach 1828, 1857 i 1881. Podczas ostatniego remontu odkryto pod tynkiem, tuż poniżej południowego zegara wewnątrz wieży, tablicę z piaskowca z datą "1533". W czasie remontu w 1998 roku wieża została nakryta szklanym, ostrosłupowym hełmem.

4. TECHNIKA I TECHNOLOGIA

Pierwotna technologia obiektu na tym etapie jest trudna do identyfikacji z źródeł pisanych posiadamy informacje że *Pierwotna część wieży, sięgająca około 16 metrów, została zbudowana z łamanego kamienia granitu i bazaltu na zaprawie wapienno-piaskowej. W 1533 roku dobudowano wyższą część z cegły gotyckiej i łamanego kamienia.* Dokładana analiza będzie możliwa po odbiciu XX w tynków cementowych.

Kamienne detal architektoniczny wykonano z piaskowca gruboziarnistego koloru szaro żółtego. Do ich wykonania użyto tradycyjnych narzędzi kamieniarskich: szpicy, majzli (różniących się od siebie szerokością i kształtem ostrza) oraz knypli (młotków do pobijania narzędzi). Stosowano również dłuta o ostrzach wygiętych łukowato, używane do obróbki kamienia oraz zębate służące do wykonywania faktury. Żelazny młotek, tzw. sztok hamer z fakturą złożoną z gęsto nagromadzonych małych stożków, służył do groszkowania powierzchni oraz wstępnego likwidowania niepotrzebnych nierówności.

W miarę zbliżania się do końcowej obróbki kamienia zmieniano wielkości narzędzi na mniejsze. Do obróbki powierzchni używane były różnego rodzaju pilniki, tarniki, papiery ściernie i małe ostre noże. Często świadomie pozostawiano fakturę narzędzi w celu spotęgowania efektów światłocieniowych.

5. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Stan zachowania murów wewnętrznych wieży jest trudny do oceny, ponieważ na całej powierzchni pokrywa je tynk cementowy. Po jego usunięciu będzie możliwa ocena stanu zachowania struktury kamiennie-ceglanej. Można przypuszczać, że oryginalny tynk, o ile istniał, został całkowicie usunięty podczas ostatnich prac wewnątrz wieży.

Kamienny detal architektoniczny (tablica z datą 1533) zachował się w złym stanie. Cała jego powierzchnia jest pokryta kurzem i brudem, powstałym wskutek działania zanieczyszczeń atmosferycznych. Powoduje to uszczelnienie porów kamienia, co znacząco osłabia estetyczny odbiór obiektu. Uszczelnienie powierzchni fałszywą patyną prowadzi do powolnej dezintegracji warstw powierzchniowych. Tablica posiada drobne ubytki formy powstałe w wyniku uszkodzeń mechanicznych.

Stan zachowania wtórnych wypraw tynkarskich z cementu jest dobry, jednak w obrębie parteru widoczne są wysolenia wynikające z kapilarnego podciągania wody i zawartych w niej soli.

Cementowy tynk nie jest materiałem historycznym dla obiektu powstałego w średniowieczu. Jego zastosowanie jest nieodpowiednie, tynk ten jest źle opracowany i obniża estetykę wnętrza. Ponadto, silny cementowy tynk może negatywnie wpływać na oryginalne kamiennie-ceglane mury. Cementowy tynk charakteryzuje się niską paro przepuszczalnością, co prowadzi do zawilgoceń, a w konsekwencji do powolnej degradacji materiałów, z których wykonane są mury.

Zastosowanie takiego tynku w średniowiecznym obiekcie może prowadzić do zatrzymywania wilgoci wewnątrz murów, co sprzyja rozwojowi pleśni i grzybów oraz może powodować osłabienie struktury murów. Wysoka zawartość wilgoci może również przyczynić się do powstawania wysolenia, co dodatkowo degraduje estetykę i integralność budynku.

Z tego względu, usunięcie cementowego tynku i zastąpienie go bardziej odpowiednimi materiałami, które są zgodne z oryginalnymi technikami budowlanymi, jest kluczowe dla zachowania autentyczności i trwałości średniowiecznych murów. Odpowiednie materiały, takie jak wapienne tynki, charakteryzują się lepszą paro przepuszczalnością, co pozwala na naturalne "oddychanie" murów, ograniczając ryzyko zawilgoceń i związanych z nimi problemów i jest historyczny dla murów średniowiecznych.

6. CEL ORAZ ZAŁOŻENIA KONSERWACJI

Wstępne rozpoznanie obiektu, oraz określenie przyczyn zniszczeń pozwala na sformułowanie ogólnych wniosków i propozycji działań koniecznych do przeprowadzenia prac konserwatorskich i restauratorskich. Należać do nich będą prace z zakresu konserwacji technicznej oraz estetycznej.

W pierwszej kolejności kierunek postępowania konserwatorskiego będzie zmierzać do usunięcia głównych przyczyn zniszczeń, następnie do zlikwidowania czynników destrukcyjnych. Podstawą założeń konserwatorskich będzie zachowanie pierwotnych warstw technologicznych.

Zgodnie z aktualnym stanem wiedzy, wewnątrz wieży zostało zatynkowane zaprawą cementową. W pierwszej kolejności należy usunąć warstwę tynku, co pozwoli na podjęcie dalszych decyzji dotyczących aranżacji wnętrza. Po usunięciu tynku trzeba zdecydować, czy odsłonięta struktura oryginalnych murów będzie poddana konserwacji i eksponowana, czy zostanie wykonany nowy tynk wapienny.

Proponuje się wykonanie wszystkich prac naprawczo-konserwatorskich w technologii i materiałach firm rekomendowanych do prac przy obiektach zabytkowych.

Wszystkie prace konserwatorskie powinny być wykonywane pod kierunkiem dyplomowanego konserwatora zabytków, a wykonująca prace firma powinna posiadać praktykę przy obiektach zabytkowych.

7. PROGRAM PRAC

wyprawy tynkarskie

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej rejestrującej stan przed pracami konserwatorsko-restauratorskimi. Dokumentację tę należy kontynuować w trakcie oraz wykonać po zakończonych pracach konserwatorsko-restauratorskich.
2. Demontaż i zabezpieczenie kamiennych zabytków ruchomych eksponowanych wewnątrz wieży, takich jak tablica nagrobna, tablica z datą 1533 oraz tablica cechowa, są konieczne. W trakcie prac należy powołać komisję konserwatorską, która ustali nowe miejsce ekspozycji tych tablic.
3. Skucie tynków cementowych. Zaprawę należy usuwać ostrożnie, ręcznie, przy użyciu młotka i przecinaka. Po zakończeniu prac związanych ze skuwaniem, należy powołać

komisję konserwatorską wraz z przedstawicielem Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, aby ustalić ostateczną wersję ekspozycji murów. W przypadku podjęcia decyzji o ekspozowaniu wątku kamienno-ceglanego, należy sporządzić odpowiedni program prac konserwatorskich. Usuwanie tynków należy wykonać pod stałym nadzorem konserwatorskim.

4. Dezynfekcja odsłoniętych partii muru historycznych preparatem *Adolit M flüssig* firmy Remmers, lub innym równorzędnym o nie gorszych parametrach.
5. Oczyszczenie powierzchni wątku kamienno-ceglanego. Wybór metody należy poprzedzić próbami oraz dostosować do stanu zachowania obiektu. Proponuje się metodę termopary.
6. Dezynfekcja powierzchni wątku i kamieniarki preparatem np. Grünbelag Entferner f. Remmer, Imprägnierung BFA f. Remmers lub Algicid f. Kaim (lub równoważnym).
7. Wzmocnienie strukturalne najbardziej osłabionych partii wątku preparatem krzemoorganicznym KSE 100, 300 f. Remmers lub równoważnym.
8. Uzupełnienie ubytków wątku należy wykonać materiałem tego samego gatunku w ograniczonym i niezbędnym zakresie. Wszelkie uzupełnienia należy wykonać materiałem o charakterze zabytkowym. Przemurowania wykonane ze współczesnej cegły należy wykuć i zastąpić cegłą historyczną.
9. Nałożenie tynków gładkich. Należy wykonać tynk czysto wapienny. Zaleca się zastosowanie systemowych rozwiązań firmy Keim,

W strefie przyziemia należy zastosować tynk renowacyjny KEIM POROSAN-HF-SANIERPUTZ lub równoważnym

Tynk pokładowy KEIM NHL-KP 3.0 lub równoważnym

Tynk pokładowy KEIM NHL-KP 0.6 lub równoważnym

Tynk zależy zacierać w taki sposób aby nadać powierzchni miękkiego modelunku charakterystyczny dla starych wypraw historycznych.
10. Wykonanie scalenia kolorystycznego tynków farbami wapiennymi w kolorze starej bieli KEIM ATHENIT-LUCENTE, KOLOR NR 9870

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

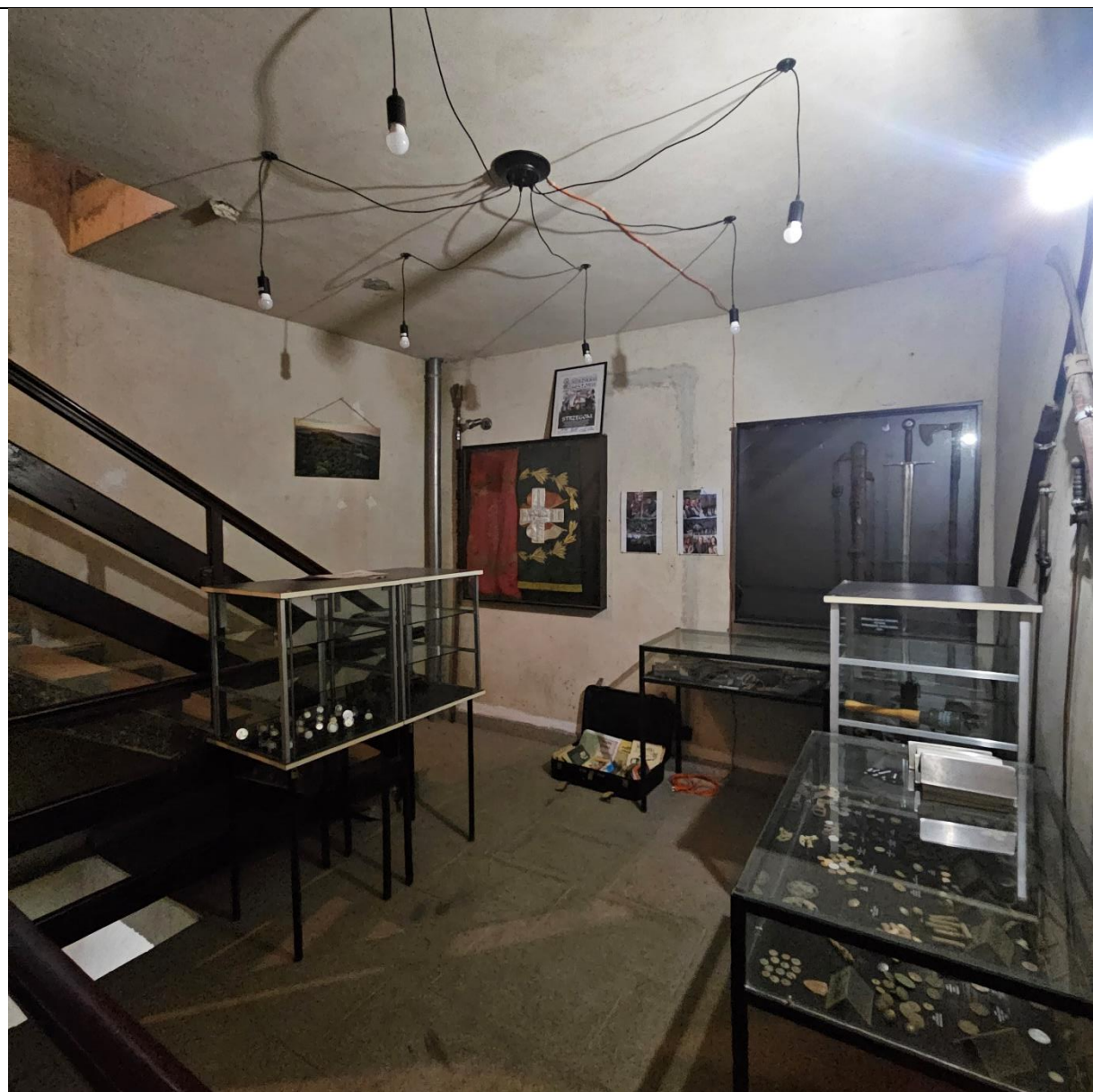
Fot. 1. Wieża Targowa, Rynek Strzegom.

Widok ogólny na wnętrze. 2024r.

Fot. 2. Wieża Targowa, Rynek Strzegom.

Widok ogólny na wnętrze. 2024r

Fot. 3. Wieża Targowa, Rynek Strzegom.

Widok ogólny na wnętrze. 2024r

Fot. 4 Wieża Targowa, Rynek Strzegom.

Widok ogólny na wnętrze. 2024r

Fot. 5. Wieża Targowa, Rynek Strzegom.

Widok na belki, pozostałości po stropie. 2024r

Fot. 6. Wieża Targowa, Rynek Strzegom.

Widok na belki, pozostałości po stropie. 2024r.

Fot. 7. Wieża Targowa, Rynek Strzegom.

Widok na belki. 2024r

Fot. 8. Wieża Targowa, Rynek Strzegom.

Widok na belki. 2024r.

Fot. 9 Wieża Targowa, Rynek Strzegom.

Widok na belki. 2024r

Fot. 10 Wieża Targowa, Rynek Strzegom.

Widok na kamienną tablicę. 2024r

Fot. 12. Wieża Targowa, Rynek Strzegom.

Widok na tablicę cechową. 2024r